Heuvelland
verrassend veelzijdig

NL

FRONTKAART

OORLOGEN
ZONDER EINDE

Deze frontkaart 'Oorlogen zonder einde' geeft een overzicht van alle erfgoedsites in ons landschap die verwijzen naar WO I, WO II en de Koude oorlog. Waar zijn ze gelegen? Welke sites zijn toegankelijk? Wat is het verhaal achter de belangrijkste sites of monumenten? Waar liep de frontlijn en hoe is die tijdens de oorlog verschoven? De Eerste Wereldoorlog was een internationale oorlog die ervoor zorgde dat, in Heuvelland alleen al, soldaten uit minstens negen verschillende landen sneuvelden. Per land zetten we één soldaat in de kijker die symbool staat voor zijn lotgenoten. Maar ook de wederopbouw en de linken met WOII en de Koude Oorlog komen kort aan bod.

2014-18

Soldaten uit de vier windstreken

1 J.H. Smith • Brits soldaat en 'sapper' • 25 jaar

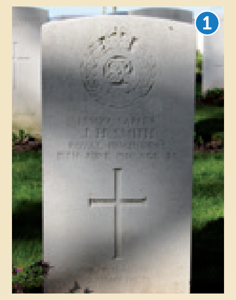

Op Kemmel Chateau liggen er twaalf soldaten op één rij, allen gesneuveld op 10 juni 1916 in een tunnel, nabij Petit Bois in Wijtschate. De ondergrondse oorlogsvoering in 1915-1917 was een steekspel tussen de geallieerden en de Duitsers, 20 à 30 meter onder de grond. Beiden waren op de hoogte van elkaars tunnelwerkzaamheden, maar waar de Duitse of Britse tunnels zich precies bevonden, was een raadsel. Een citaat van een anonieme Britse tunneller: 'Je wist dat hij daar ergens was, maar je kon er alleen maar naar raden wat hij in zijn schild voerde. Het was niet zo slecht wanneer je hem kon horen werken. Het was wanneer je hem niet meer kon horen dat het helemaal onplezierig werd.' Nabij Petit Bois lieten de Duitsers op een diepte van 15 meter verschillende mijnladingen ontploffen in de hoop de Britse tunnel te raken. Op 10 juni 1916 was het raak. Een Duitse lading vernietigde de Britse tunnel over een lengte van 90 meter. 13 'sappers', waaronder J.H. Smith, zaten 27 meter diep onder de grond vast in een tunneltje van 1,20 meter hoog en 90 centimeter breed. Het duurde zes en een halve dag vooraleer de tunnel hersteld was en de dertien 'sappers' bereikt werden. Slechts één 'sapper' kwam er levend uit, William Bedson, een mijnwerker uit Rotherham. Zijn twaalf metgezellen liggen begraven op de Britse begraafplaats, Kemmel Chateau.

2 Majoor William Redmond • Ierse soldaat en Brits parlementslid • 56 jaar

Ierland 1914. Het eiland maakt volledig deel uit van Groot-Brittannië. Dit veroorzaakt hoog oplopende interne spanningen. Radicale nationalisten eisen totale afscheuring, meer gematigden, zoals Redmond, pleiten voor zelfbestuur of 'Home Rule'. De hoofdzakelijk Noord-Ierse unionisten verzetten zich echter met hand en tand tegen elke vorm van zelfstandigheid. Redmond (°Ballytrent, 15 april 1861) roept zijn landgenoten op om dienst te nemen in de 16de Ierse Divisie, onderdeel van het Britse leger. Hij hoopt zo na de oorlog dit zelfbestuur als tegengunst te verwerven. In een bevlogen toespraak van op het balkon van het Imperial Hotel in Cork engageert hij zich met de legendarische woorden "old as I am, and grey as are my hairs, I will say: Don't go, but come with me". 'Willie' Redmond wordt kapitein, later majoor, bij het 6de bataljon Royal Irish Regiment. Tevens blijft hij actief in het Brits parlement. In zijn laatste indrukwekkende tussenkomst in Westminster roept hij de Ieren op om een voorbeeld te nemen aan de samenwerking in de frontlijn tussen de voornamelijk protestantse 36de Ulster Divisie en de hoofdzakelijk katholieke 16de Ierse Divisie. Bij de mijnenslag van 7 juni 1917 raakt hij gewond door granaatscherven. Soldaat-ambulancier John Meeke, een unionistische Ulster Volunteer, snelt ter hulp. Hij neemt het 56-jarige parlementslid op zijn schouders en probeert hem te evacueren. Bij deze poging wordt hij zelf geraakt maar slaagt er toch in de majoor door collega's te laten wegbrengen. Voor deze actie zal Meeke later de Military Medal ontvangen. Kort daarna sterft William Redmond in een hulppost in Dranouter. Hij wordt begraven in de kloostertuin in Loker. De man die ooit de 'Peter Pan' van de Britse politiek genoemd werd, ligt nog steeds in een eenzaam graf tussen de velden.

3 Corporal William Leonard • Amerikaans soldaat • 28 jaar

Corporal William (Billy) Leonard (° 11 December 1889) is de zoon van John en Winifred Leonard uit Flushing, New York. Hij doet dienst in de 27th Division. In het burgerleven is hij journalist. Zijn vrienden kennen hem als een echte grappenmaker en een sociaal geëngageerd iemand. Steeds is hij op zoek naar boeiende verhalen die hij doorweeft met humor. Alhoewel hij nog geen dienst hoeft te doen aan de eerste linie, heeft hij zich als vrijwilliger op *'om eens te zien hoe het er eigenlijk aan toe gaat.'* Op 14 juli, de Franse nationale feestdag, is het een koude en miezerige dag in onze streek. Die nacht leidt een Britse gids hem naar het front bij de Scherpenberg. Daarachter ligt het niemandsland en de Kemmelberg. Het krioelt er van de Duitsers. Billy mag met enkele Britse soldaten mee op een nachtelijke missie. Ze moeten in het niemandsland de prikkeldraadversperringen herstellen, dus kruipen ze om middernacht uit hun veilige loopgraaf, het donker tegemoet. Ze zijn nog maar juist vertrokken of de Britten openen een hels artillerievuur. Het Duitse antwoord laat echter niet lang op zich wachten. De sergeant van dienst beseft het dreigende gevaar voor zijn mannen. Hij roept ze allen naar de veilige loopgracht terug. Tijdens deze terugtocht ontploft een granaat midden in hun groep. Een Brits soldaat wordt op slag gedood en Billy krijgt een granaatscherf in zijn maagstreek. Hevig bloedend wordt hij in de loopgracht in veiligheid gebracht. Daar merken zijn Britse lotgenoten dat hij overleden is. Samen met de Brit wordt hij op de rechterhelling van de Scherpenberg begraven. Later krijgt hij een plaats op de Lijssenthoek Military Cemetery (Plot B - Rij 02 - graf 14). Hij is de eerste Amerikaanse dienstplichtige die sneuvelt op Vlaamse bodem in een gevechtssituatie.

4 Onderluitenant François DESVEAUX • Frans soldaat • 23 jaar

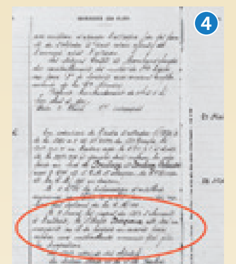

François Desveaux was onderluitenant van het 106de bataljon 'Jagers te voet'. Hij werd geboren in Autun, Saône-et-Loire, op 2 december 1895. Voor de oorlog studeerde hij aan de gerenommeerde Franse kostschool 'Villa Saint-Jean' in Zwitserland. De beroemde schrijver-piloot Antoine de Saint-Exupéry was er tussen 1915 en 1917 tevens student. *"Vaarwel, zei de vos. Dit is mijn geheim. Het is heel eenvoudig: men ziet maar goed met het hart. Het essentiële is onzichtbaar voor het oog."(Uit Le Petit Prince, Antoine de Saint-Exupéry).* Op 20 mei 1918 sneuvelt François Desveaux aan de voet van de Scherpenberg, nabij het gehucht de Bruloze. De Fransen willen er een smalspoor heroveren maar François sterft door het spervuur van een Duits mitrailleursnest. In 1919 publiceert zijn vader uittreksels uit zijn oorlogsbrieven. De brieven schetsen het beeld van een toegewijde luitenant die bezorgd was om de gezondheid en het leven van zijn manschappen: *"4 mei 1918, 19 uur: Ik ga eten en neem de bevelen door. Ze zijn nogal onduidelijk. We gaan naar links vanuit Loker, tegenover Kemmel. Men spreekt niet meer over aanvallen." (...) "Ik probeer mijn troepen te organiseren zodat ze zich kunnen verdedigen. Eén van mijn mannen ligt languit in de loopgraaf. Ik raak zijn been aan en vraag hem op te staan, maar het is een lijk."* Uit de brief van een vriend: *"François Desveaux was diep onder de indruk van de dood van zijn mannen. Hij zag hen graag, zoals zij hem graag zagen. Steeds opnieuw wist hij energie en moed te vinden. De mannen prezen hem unaniem om zijn positieve houding en zijn kalmte, wat enorm motiverend op het moreel van de troepen inwerkte. Ondanks de bombardementen bleef hij steeds bereid om zijn gedode of verwonde mannen op te zoeken en bij te staan."*

5 Servais Dauchy • Belgisch veldwachter • 50 jaar

Begin oktober 1914: de Duitsers zijn in aantocht. Ulanen te paard verkennen de streek. Ze gaan na waar de Franse en Britse troepen gelegen zijn. Een groep van 600 Ulanen komt, op maandag 5 oktober, via Waasten, over Nieuwkerke naar Dranouter en Loker, waar ze zich in groepjes verspreiden. Aan de Rodeberg stoten twee Ulanen op Servais Dauchy, de veldwachter (° 27/01/1865) en zijn vriend Desiré Lagache. Eén van de Ulanen is gewond en verbitterd. Hoewel Servais als burger gekleed is, verraden de koperen knopen van zijn ondervest dat hij een officiële functie bekleedt. Daarop wordt hij vastgegrepen en afgetast. De Duitsers halen een revolver uit zijn zak! Beide ongelukkigen worden gevangen genomen en meegenomen naar het dorp Westouter. Ze worden er vastgebonden aan de ijzeren hekkens rond de kerk. Een executie kondigt zich aan, wetende dat de Duitsers de dag voordien in Waasten werden beschoten waarbij één van hun kameraden gedood werd. Als wraak werd toen een burger vermoord. Jules Vandromme, burgemeester, die tegenover de kerk woont, ziet het drama gebeuren. Hij rent naar buiten en smeekt de Duitsers om de plaats van de veldwachter in te mogen nemen. *'Dat ze hém dan maar moesten nemen. Want hij had kind noch kraaie, maar Servais een vrouw en vier kinders.'* Zijn smeekbede werd niet verhoord. Met vier geweerschoten wordt de veldwachter vermoord. Zijn vriend wordt wel vrijgelaten. Servais wordt herdacht op het oorlogsmonument in Westouter. Ook in het Zoniënwoud nabij Brussel, op het nationale monument van de in de Eerste Wereldoorlog omgekomen bos- en veldwachters, staat zijn naam vermeld.

6 Chang Chi Hsuen • Chinees nr. 1301 • sjouwer voor de oorlog • leeftijd onbekend

Op Croonaert Chapel Cemetery ligt, ietwat afgezonderd, een arbeider van het Chinese Labour Corps begraven. Hij stierf in de omgeving van Bayernwald op 23 januari 1919. De doodsoorzaak is niet gekend. Ofwel stierf hij tijdens het verzamelen en afvoeren van niet ontplofte munitie, ofwel overleed hij door ziekte. De Spaanse griep maakte veel slachtoffers in 1919. *'Niemand van de Chinezen had een naam, alleen een koperen armband met een nummer op.'* Hij werd in dienst genomen in het Britse leger ter ondersteuning van de eigenlijke krijgsverrichtingen. Groot-Brittannië had immers al zijn mannen nodig aan het front waar er een tekort aan soldaten dreigde. Zelf was Chang dus geen soldaat. Samen met duizenden Chinese lotgenoten kreeg hij een arbeidscontract van drie jaar. Voor arme boeren uit Noord-China was dit een unieke kans om een vast inkomen te verwerven. Bovendien had hij recht op voedsel, zomer- en winterkledij, huisvesting, brandstof en gratis medische verzorging. Zij stonden, vanaf augustus 1916, voor heel diverse taken in: transport van munitie naar het front, onderhoud van de wegen, aanleg en het herstel van spoorwegen, bouwen van barakken, laden en lossen van treinen en schepen, werken in de fabriek, enzovoorts. Na de oorlog hielpen de 96.000 Chinese arbeiders mee aan het opruimen van alle afval en munitie in de frontzone. Duizenden achtergebleven lijken op het slachtveld werden verzameld en afgevoerd naar de begraafplaatsen. In oktober 1919 verlieten alle Chinezen de Westhoek, de opluchting bij de meerderheid van de lokale bevolking was groot.

7 Archibald Ferguson Cameron • Canadees soldaat • 38 jaar

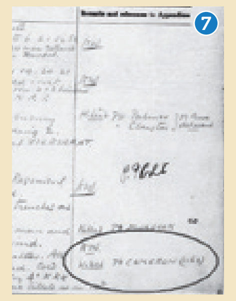

Archibald Ferguson Cameron werd geboren op 17 september 1877. Hij was afkomstig van Montreal in Canada. Hij was ongehuwd toen hij op 5 oktober 1914 - op 37-jarige leeftijd - in dienst ging bij de 'Canadian overseas Expeditionary Force'. Zijn inschrijvingsformulier vermeldt dat hij bruine ogen en bruin haar had. Als veteraan uit de Zuid-Afrikaanse Boerenoorlog had hij al heel wat gevechtservaring opgedaan. Hij kwam terecht bij een speciaal bataljon, de Princess Patricia's Canadian Light Infantry. De oprichter, tevens een veteraan uit de Boerenoorlog, droeg zelf 100.000 dollar bij in de financiering van de uitrusting van zijn bataljon. Hij wilde zo zijn persoonlijk steentje bijdragen tot de inspanningen van zijn land om Groot-Brittannië ter hulp te snellen. In januari 1915 verving het Britse regiment, waaronder zij vielen, de Franse troepen in de ruimere omgeving van Bayernwald. De loopgraven waren er niets meer dan grachten, beschermd door enkele zandzakken losweg op elkaar gegooid als 'parapet'. Van een doorlopende frontlinie was er toen nog geen sprake. De Fransen hadden zich weinig bekommerd om de uitbouw van een veilige, stevige en droge verdedigingslijn. Op sommige plaatsen stonden de soldaten kniediep in de modder. Hierdoor was een regelmatige aflossing van de troepen nodig. Het regiment met het Canadees bataljon was voortdurend in beweging tussen de frontlijn, de ondersteuningsloopgraven bij Elzenwalle en hun rustplaats in Westouter. Bij een shift in de voorste loopgraven, nabij Bayernwald, stierf Soldaat Cameron op 19 februari 1915 wellicht door artillerievuur. Hij werd begraven in de tuin van de instelling 'Huize Godtschalck' in Loker. Na de oorlog werd hij overgebracht naar het nabijgelegen Brits kerkhof. Zijn lichaam ligt in plot II, rij B, graf 7.

8 Dan Kelly • Australisch soldaat • 32 jaar

Dan is geboren in Lanarkshire, Schotland, in 1886. Zijn ouders, Daniel en Margaret Kelly, emigreren kort na zijn geboorte met hun negen kinderen naar Australië, naar het stadje Donald in Victoria waar ze een landbouwbedrijfje opstarten. Dan gaat op 21-jarige leeftijd werken als schaapscheerder en verdient bij als maisplukker en hekkenplaatser. Ondertussen vormt zijn vader het bedrijf om naar een paardenfokkerij. Hij fokt op een succesvolle manier het Clydesdale paard, een krachtig trekpaard van Schotse origine. Dan en zijn broer Peter zijn gepassioneerd door deze paarden en worden al gauw uitstekende ruiters. Op 19 juli 1915 schrijven ze zich in bij het Australische leger, specifiek bij de cavalerie. Via Egypte en Marseille komen ze uiteindelijk op 1 april 1916 in Strazeele, Noord- Frankrijk, terecht. Ze nemen deel aan verschillende veldslagen, waaronder de Mijnenslag waar Dan gewond raakt aan zijn schouder en arm. Na zijn herstel wordt hij, samen met zijn broer Peter, schutter van een mitrailleur. Op 18 april - zeven dagen voor de Duitse aanval op de Kemmelberg - zitten ze samen in een mitrailleursnest op de top van de berg waar het droevige noodlot toeslaat: een bom komt in hun put terecht. Dan raakt ernstig gewond en wordt door vier vrienden op een brancard afgevoerd naar een Rode kruis post, nabij de Brulooze. Hij komt daar te overlijden en wordt, bij nacht en in aanwezigheid van zijn kameraden, begraven in de tuin van de boerderij Fairy Farm. Zijn broer Peter overleeft, ondanks zijn verwondingen, de Slag om de Kemmelberg en ontvangt een ereteken voor zijn moed. Dans graf is verdwenen maar zijn naam staat op het oorlogsmonument in Villers- Bretonneux, 150 kilometer hiervandaan.

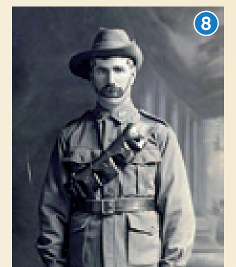

9 Jozef von Steiner • Duits luitenant • 22 jaar

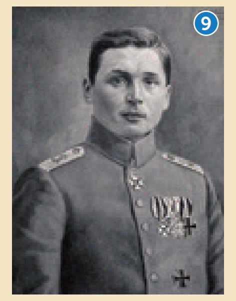

Josef Steiner (° Langenreichen, 24 november 1895 - Dranouter 15 april 1918), was een Beierse officier, later luitenant tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hij was de zoon van Josef Steiner en Josefa Reiner. Zijn vader was kuipersbaas, landbouwer en burgemeester. Hij studeerde als leerkracht af. Op 1 oktober 1913 trad hij voor 1 jaar als vrijwilliger toe tot het 3de infanterieregiment 'Prins Karel van Beieren' van het Beierse leger in Augsburg, nabij Munchen. Gedurende de gehele oorlog nam hij, als locale bevelhebber, deel aan diverse gevechten, zowel aan het Oost- als aan het Westfront. (Lotharingen, Somme, Gorlice-Tarnow , Przemysl en Brest-Litowsk, Emilin, Verdun, Aisne, Champagne, Chemin des Dames). Hij ontving verschillende onderscheidingen van de Militaire Max Joseph-Orde voor zijn bijzondere militaire prestaties. Zo ging hij, op eigen initiatief , op 25 juni 1916 bij Emilin (Polen) tot de aanval over om de Russische stellingen te veroveren en na verscheidene tegenaanvallen te behouden. Voor deze prestatie werd hem het ridderkruis toegekend. Aan deze toekenning was de verheffing in de adelstand verbonden en mocht Steiner zich daarna 'Ritter von Steiner' noemen. Vanaf 10 januari 1918 was Steiner bevelhebber van de 8ste compagnie tijdens de stellingengevechten tussen Maas en Moezel. Deze compagnie leidde hij daarna ook in de slag om de Kemmelberg. Na een artillerievoorbereiding die meerdere uren duurde, gingen Steiner en zijn compagnie op 15 april 1918 samen met 3 andere bataljons tot de aanval over. Het hem toegewezen gebied werd veroverd maar de hoofdaanval op de Zwartemolen was vastgelopen. Steiner slaagde er persoonlijk in om deze aanval nieuw leven in te blazen. Drie stormbataljons konden er de vijandelijke stellingen veroveren en zo extra terreinwinst boeken. Tijdens deze gevechten is Steiner gesneuveld, op 4 km afstand van het einddoel: de Kemmelberg. Zijn vastberaden optreden was doorslaggevend voor de verovering van de strategisch belangrijke hoogte van de Zwartemolen. Hiervoor werd aan Steiner postuum als 11de officier van het Beierse leger het commandeurskruis van de Orde verleend. Hij ligt begraven in een grafmonument op het kerkhof van Augsburg.

10 Frank Wiltshire • Nieuw-Zeelandse soldaat • 29 jaar

Frank Wiltshire werd geboren op 17 maart 1894 in Staines, het Victoriaanse Engeland. Hij groeide op in Witney en Ashford samen met zijn jongere zus en broer. Zoals bij de meeste gezinnen in die tijd, was de opvoeding zeer streng. Toch was er plaats voor muziek en ontspanning. Jaarlijks trok het gezin voor drie weken naar de kust en werd er bijzondere aandacht besteed aan lekker eten. De drie kinderen genoten een goede opvoeding en werden zo voorbereid op een mooie carrière. Frank week op jonge leeftijd uit naar Nieuw-Zeeland en werkte voor de bank of New Zealand in Auckland. In zijn vrije tijd gaf hij les aan Maori-kinderen en droomde hij van een eigen hoeve. Hij stond zelfs op het punt om zich te verloven. De Eerste Wereldoorlog stak hier echter een stokje voor. Op 11 januari 1916 ging hij in dienst bij de New Zealand Engineers en kwam via Suez en Alexandria op 8 augustus dat jaar in Southampton terecht. Een kleine maand later vertrok hij naar Frankrijk waar hij als sapper (geniesoldaat) ingelijfd werd bij de Division Signal Company. Deze divisie werd van 7 tot 14 juni ingezet in de 'Battle of Messines'. Frank sneuvelde op 10 juni 1917 en werd begraven op La Plus Douve Farm Cemetry in Komen-Waasten. Toen de telegram met het nieuws van zijn overlijden de ouders bereikte, kreeg zijn vader een hartaanval en stierf vooraleer de eretekens bij de familie aankwamen.

2014-18 Heuvelland verrassend veelzijdig

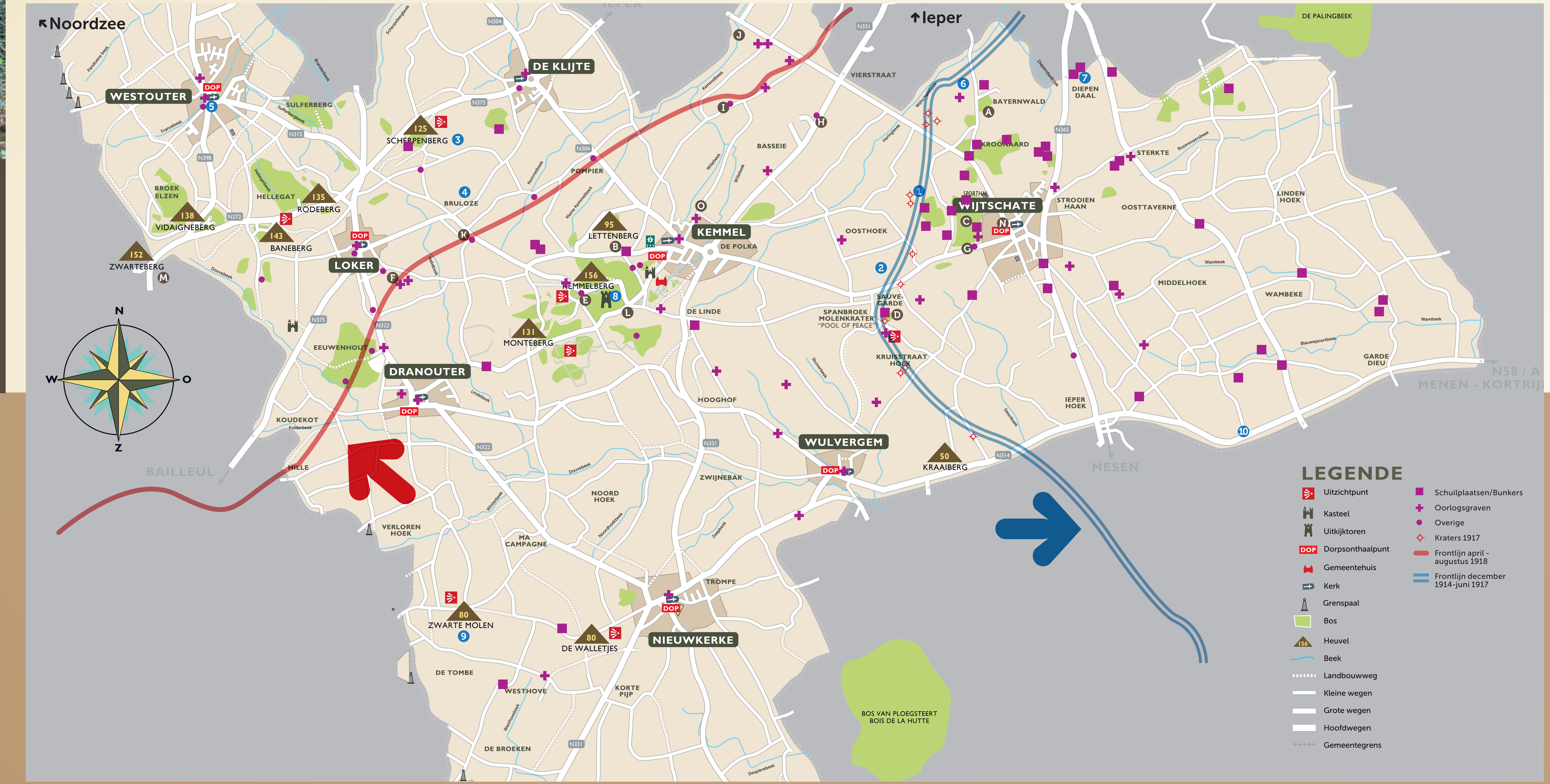

Te bezoeken relicten

Het merendeel van de sporen die de Eerste Wereldoorlog in onze streek heeft nagelaten, zijn niet te bezoeken. Van de 67 bunkers zijn er bijvoorbeeld maar negen te bezichtigen: vier op de site Bayernwald, vier op de site Lettenberg en één in het speelbos van Wijtschate. Slechts één krater is toegankelijk voor het publiek, namelijk de Pool of Peace. Heel wat monumenten staan op publiek terrein en kunnen vrij bezocht worden. Ook alle begraafplaatsen zijn toegankelijk. Een overzicht van de belangrijkste te bezoeken relicten met hun GPS coördinaten sommen we hier even voor jou op:

A Site Bayernwald • GPS 50.800577,2.875273

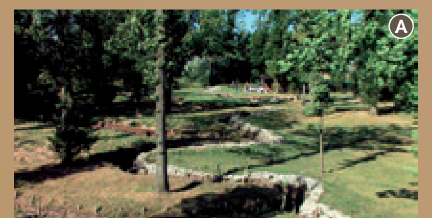

De site in Wijtschate ligt 40 meter hoog: strategisch interessant dus om de vijand in de gaten te houden en – waar nodig – te reageren. De stad Ieper ligt hier 6 kilometer in vogelvlucht vandaan. Na een verwoede strijd kwam de site in handen van de Duitsers die de plaats omdoopten tot 'Bayernwald' en het uitbouwden van 1914 tot juni 1917 tot een grote, niet in te nemen vesting. Hier krijg je – en dat is uniek – het verhaal van de Mijnenslag vanuit het Duitse standpunt. De loopgravensite is immers het Duitse antwoord op vermeende ondergravingen van Engelsen in de buurt. Het Bayernwald van vandaag is een waarheidsgetrouwe reconstructie: 320 meter loopgraven, vier bunkers en twee mijnschachten. Al wandelend door de kronkelende loopgraven ontdek en ervaar je alles zelf. De loopgravensite is ook toegankelijk voor rolstoelgebruikers. Toegang is betalend.

B Site Lettenberg • GPS 50.782379,2.816789

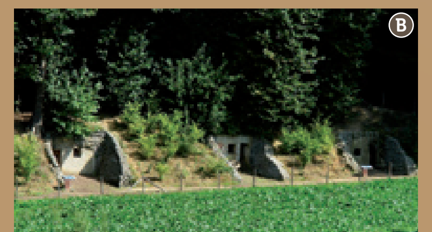

Heuvelland was tijdens de Eerste Wereldoorlog, gezien zijn vele heuvels, van groot militair strategisch belang. Zo was de Kemmelberg en de nabijgelegen Lettenberg van 1914 tot 1917 de Britse observatiepost bij uitstek. Vanop deze, toen nog weinig beboste, heuveltop had men een volledig zicht op de frontlijn die liep van Mesen, over Wijtschate naar Ieper. Eind 1916 startten Britse engineers in de flanken van de Kemmel- en Lettenberg met het uitgraven van verschillende ondergrondse hoofdkwartieren. De bunkers in de Lettenberg werden voltooid in het voorjaar van 1917. Ze vormden de toegang tot een achterliggend ondergronds brigadehoofdkwartier met bijhorende slaapplaatsen. Op de voorzijde van één van de bunkers is nog duidelijk een rood kruis te zien. Het complex werd dus ook als Dressing Station, een medische hulppost, uitgebouwd. In april 1918, tijdens de Slag om de Kemmelberg, viel de site in Duitse handen. Dit bleef zo totdat Amerikaanse divisies eind augustus hun offensief in de streek startten. De site is niet toegankelijk voor rolstoelgebruikers en is gratis te bezoeken. De ondergrondse houten tunnels zijn ingestort.

C Dietrich, een Duitse tegenmijnschacht • GPS 50.787747,2.870197

Vanaf 1916 waren de geallieerden volop aan het graven onder de Duitse stellingen gelegen op de heuvelrug van Wijtschate-Mesen. De Duitsers waren hiervan op de hoogte. Ze startten de bouw van 32 verticale schachten die uitliepen in horizontale tunnels om zo de Britse aanvalstunnels te counteren. De gemetste schacht, Dietrich genaamd, is er één van. Op sommige plaatsen probeerden ze de Engelse posities ook te ondermijnen. Het strategische voordeel van hun hoogteligging werd in deze ondergrondse oorlogsvoering evenwel een nadeel: ze moesten dieper graven dan de geallieerden wat veel problemen met zich meebracht. Bovendien moesten de Duitsers door een 'drijfzandlaag'. Hierdoor waren ze verplicht te werken met prefab betonelementen. Soms gebruikte men ook stalen ringen of bekisting en stortbeton. 'Dietrich' is gemaakt met prefab elementen en is naar schatting 25 meter diep. De bijhorende tunnel loopt horizontaal vermoedelijk 180 meter ver onder de grond, richting de Britse linies.

D Pool of Peace of Spanbroekmolenkrater • GPS 50.776005,2.860903

Drie eeuwen lang heeft de wind op deze hoogte de Spanbroekmolen aangedreven, tot die in november 1914 aan het oorlogsgeweld werd overgeleverd. Deze strategische plek kwam na zware gevechten in Duitse handen terecht. Helemaal tot in Belle, of Bailleul, konden de geallieerden geen voet meer verzetten zonder dat de Duitsers het hadden opgemerkt.
Om uit deze impasse te raken, legden de geallieerden op 7 juni 1917 een dieptemijn 27 meter onder de Duitse stellingen. Op het afgesproken tijdstip haperde echter het ontstekingsmechanisme. Wanneer de mannen van de Ulster Divisie uit hun loopgraven klauterden om de aanval in te zetten, liepen ze recht in de armen van de Duitse machinegeweren. En enkele luttele seconden later, ontplofte alsnog de mijn en raakten vijand én vriend bedolven onder dezelfde aarde. Op Lone Tree en Spanbroekmolen Cemetery, 200 meter hier vandaan, zetten tientallen witte grafstenen evenveel wrange voetnoten bij het militaire succesverhaal van 7 juni 1917.

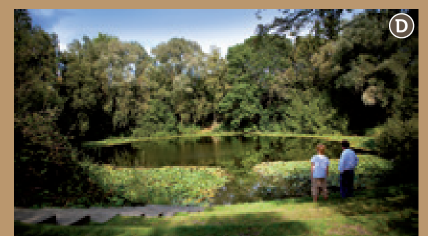

E De Engel en het Frans Massagraf • GPS 50.778875,2.808155

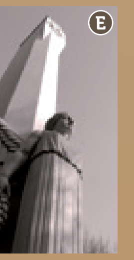

De gedenkzuil op de top van de Kemmelberg is één van de belangrijkste Franse monumenten in de Westhoek. Het herinnert ons aan de vele Fransen die hier in april 1918 vochten tijdens de Slag om de Kemmelberg. Het gedenkteken, in de volksmond ook wel 'Den Engel' genoemd, is een 17 meter hoge zuil uit wit cement. Op de sokkel voor de zuil staat het beeld van de overwinningsgodin Nikè in Grieks gewaad, met haar vleugels gespreid tegen de beide zijden van de zuil. In elke hand houdt ze een lauwerkrans. De Griekse godin staart met treurende blik naar het lager gelegen massagraf en het slagveld. De zijkanten van de obelisk vermelden de namen van de Franse eenheden die hier werden ingezet. Deze zuil werd op 18 september 1932 onthuld in aanwezigheid van de Franse generaals Lacapelle en Pétain. Omstreeks 1970 vernietigde een blikseminslag de gelauwerde Franse helm op de top ervan. Het bijhorende Frans massagraf – ook wel 'ossuaire' genoemd – ligt tegen de westelijke flank van de Kemmelberg, met zicht op de Zwarteberg, Rodeberg en Scherpenberg. Het prachtig uitzicht geeft meteen ook inzicht in het strategische belang van deze sector en van de Slag om de Kemmelberg. Het massagraf - in feite gaat het om vier massagraven - werd pas aangelegd na de wapenstilstand van november 1918. Vandaag liggen er 5294 Franse doden. Slechts 57 van hen konden worden geïdentificeerd, sommigen slechts gedeeltelijk. Hun namen staan op het dodenmonument, de obelisk uit witte natuursteen met bovenaan een Gallische haan, die verrijst in het midden van het massagraf. Beide plekken zijn toegankelijk voor rolstoelgebruikers.

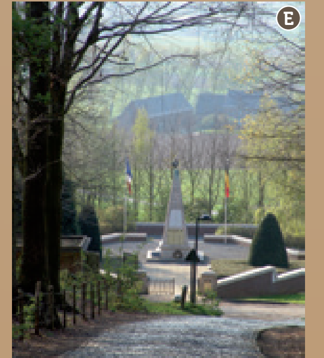

F Graf van William Redmond • GPS 50.779578,2.781014

Het eenzame graf van Majoor Redmond is een merkwaardige plek. Gelegen naast een Britse begraafplaats, midden in de velden nabij de instelling Huize Godtschalck in Loker, staat een Iers kruisje. Hier ligt de Ier William Redmond begraven (zie voorstelling figuren). Het was de uitdrukkelijke wens van zijn vrouw dat hij niet begraven zou worden op het Brits kerkhof, dit zeer tegen de zin van de Commonwealth War Graves Commission. Een poging van de Commission om in 1967 het graf toch te verplaatsen, na het overlijden van de echtgenote en met toestemming van de familie, stootte op Lokers verzet o.l.v. pastoor Debevere. Redmond bleef in zijn eenzame graf liggen. Als vooraanstaande Ier, hij was parlementslid van de nationalistische Irish Party in het Britse Lagerhuis, streefde hij naar zelfstandigheid, los van het Britse moederland. Zijn eenzame rustplaats staat symbool voor zijn strijd. De site is niet toegankelijk voor rolstoelgebruikers.

G Het Ierse kruis en de Ierse Zuiltjes • GPS 50.784549,2.876664

Dit kruis uit graniet is gemaakt in Ierland. Een tweede gelijkaardig kruis staat in Guillemont, Frankrijk. Het werd ingehuldigd op zaterdag 21 augustus 1926 in aanwezigheid van diverse Ierse hoogwaardigheidsbekleders. Het Ierse kruis brengt hulde aan de inzet van de 16de Ierse divisie in de bevrijding van Wijtschate tijdens de mijnenslag in 1917. Over de inzet van de 36ste Ulsterse divisie werd er toen geen woord gerept. Nochtans vochten ze toen zij aan zij in de bevrijding van Wijtschate. In 2007 werd deze historische 'vergetelheid' rechtgezet. Iets verder langs de kant van deze weg, richting Kemmel, staan twee 'Ierse zuiltjes': één met het logo van Ierland, de shamrock, en één met het logo van Ulster, de rode hand. Ze brengen in herinnering dat Ierse soldaten die thuis tegengestelde idealen hadden – nationalisten versus unionisten – en elkaar naar het leven stonden, hier broederlijk samen vochten tegen een gemeenschappelijke vijand.

H Amerikaans monument • GPS 50.797615,2.849134

In 1929 richtte de American Battle Monuments Commission (ABMC) dit monument op. Het werd ontworpen door George Howe uit Philadelphia, Pennsylvania en werd gehouwen uit een witte Rocheret-steen. Aan de voorzijde bemerken we twee Amerikaanse zwaarden. Onder de tekst ligt een Amerikaanse helm, rustend op een lauwerkrans. De kentekens van de 27th en de 30th Division zijn aan de achterzijde aangebracht. Het embleem van de 27th is een 'N.Y.' in monogram met de zeven belangrijkste sterren van het sterrenbeeld Orion (stier). Orion komt uit de Griekse mythologie en wordt voorgesteld door een jager met riem en zwaard. Het monument herdenkt de eerste aanval, eind augustus 1918, van Amerikaanse troepen in België. Het werd samen met de begraafplaats in Waregem officieel ingehuldigd op 8 augustus 1937. De Amerikaanse soldaten die hier tijdens de aanval gesneuveld zijn, liggen allemaal op deze begraafplaats begraven.

I Obelisk 32ste Franse Divisie • GPS 50.798601,2.834443

Het monument van de 32ste Divisie werd opgericht op initiatief van het 3de bataljon van het 143ste Régiment d'Infanterie van deze Divisie. Het werd ontworpen door de Ieperse architect August Taurel. Het is een eerbetoon aan de soldaten die hier eerst vochten tussen oktober 1914 en januari 1915, waarna de 32ste Divisie uit de streek vertrok. Tijdens de gevechten van het Duitse voorjaarsoffensief in 1918 keerden ze terug om onze streek nogmaals te verdedigen. De obelisk werd ingehuldigd op 8 september 1919. De Druiventros verwijst naar de streek rond Perpignan waarvan de 32ste Divisie afkomstig is. Het monument werd gedurende WO II gedeeltelijk ontmanteld door de Duitse troepen, op zoek naar metalen. Op initiatief van de heer Canepeel uit Ieper, een notoir oorlogsdeskundige, werd de 'Amicale van de 32ste Divisie' opgericht die het monument liet restaureren zodat het opnieuw ingehuldigd kon worden op 15 juli 1963. Een nieuwe restauratie door de gemeente werd in 2014 afgerond.

J De Amerikaanse brug in bunkerstenen • GPS 50.807935,2.833866

Waar de Vierstraat, nabij Dikkebusvijver, de Kemmelbeek dwarst, ligt een betonnen brug. Deze werd in 1918 hoogstwaarschijnlijk aangelegd door Amerikaanse troepen. Bij nader toezien merken we dat deze muurtjes gebouwd zijn met Britse prefab bunkerstenen. Let op de inscripties in de kopsteen van het linker muurtje, dat wijst richting Dikkebus. Daar zie je het volgende opschrift: 245- GT - A.T.- RE - 7° aug. 1918. De initialen verwijzen wellicht naar de 245th Army Troops (A.T.) Company Royal Engineers (R.E.). Deze eenheid was gespecialiseerd in 'bridging' en maakte deel uit van het XIXth Corps. De datum verwijst naar het ogenblik waarop de brug was afgewerkt. De brug ligt in de sector van de 27th US Division en speelde een belangrijke rol bij de aanvoer van troepen en materiaal tijdens de gevechten van augustus 1918.

K De vier demarcatiepalen • GPS van één paal: 50.783703,2.791603

Op initiatief van de Franse oorlogsheld en kunstenaar, Moreau-Vauthier, werd de frontlijn midden de jaren '20 aangeduid met demarcatiepalen. Deze palen in roze graniet tonen de verst gevorderde locaties tijdens de Duitse opmars, midden 1918. De demarcatiepalen werden opgesteld van de Noordzee tot de Zwitserse grens. In de Westhoek stonden er 22 waarvan er nu nog 19 overblijven. Ze werden o.a. gesponsord door provinciebesturen en de Ypres League, een vereniging van oorlogsveteranen. Alle stenen hebben gelijkaardige elementen: een gelauwerde helm, een gasmasker, een drinkfles en de tekst: 'Hier werd de overweldiger tot staan gebracht'. Dit laatste was niet naar de zin van de Duitse troepen die in 1940 onze regio terug bezetten. Ze vonden de tekst beledigend en kapten die dan ook van de paal af. Zo voegden ze er een extra dimensie aan toe: de mentaliteit van de bezetter (ex WOI verliezer) en de ex WOI overwinnaar in één monument vereeuwigd.

L Commandobunker Kemmelberg - Koude oorlog • GPS 50.77612,2.816856

Anno 1953: de wereld zit in de greep van de Koude Oorlog. De angst voor de Russen houdt het westen in de ban. Diverse militaire installaties worden – ook in ons land- gebouwd tegen een mogelijke Russische aanval. Eén ervan wordt in 1953, in het grootste geheim, gebouwd in de flank van de Kemmelberg. De bunker telt meer dan vijftig lokalen waarvan er vier zijn ingericht als museum. De andere ruimtes zijn aangekleed met authentiek materiaal zoals oude telefoons, bureaus, kasten, telexen, enzovoorts. Het is alsof de tijd er is blijven stilstaan. Waarheidsgetrouwe wassen beelden, infopanelen en tal van aanraakschermen met achtergrondinformatie zorgen voor de museale invulling. Er is ook een lokaaltje met een meterslange tijdbalk die de Koude Oorlog toont in foto's, evenementen en citaten. De toegang is betalend. De bunker is niet toegankelijk voor rolstoelgebruikers.

M Maginotbunker WO II • GPS 50.776151,2.738299

De belangrijkste herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog in de zuidelijke Westhoek liggen net over de grens met Frankrijk. Het gaat om een reeks bunkers van de Franse Maginotlinie. Zeven daarvan bevinden zich op de Zwarteberg ('Mont Noir', 152 m hoog), die samen met o.m. de Kemmelberg deel uitmaakt van de West- en Frans-Vlaamse heuvels. Eén ervan is toegankelijk voor het publiek. Deze bunker werd gebouwd in 1938, wat later was dan de eigenlijke Maginotlinie, bij de Frans-Duitse grens. België had immers in 1936 de militaire samenwerking met Frankrijk opgezegd waardoor, bij een eventuele Duitse aanval op Frankrijk en België, Franse troepen niet meer opgesteld mochten worden in ons land. De bouw in zeven haasten van deze bijkomende bunkerlinie tussen Sedan en de Noordzee, bleek achteraf een slag in het water. Door de snelle Duitse opmars, of blitzkrieg, naar Duinkerke en Calais, werd uiteindelijk nauwelijks om deze Maginotbunkers gevochten. Enkele dagen na de Belgische capitulatie op 28 mei 1940, bracht Adolf Hitler al een eerste bezoek aan de streek. Naast een hele reeks andere plaatsen waar hij in de Eerste Wereldoorlog gevochten had, bezocht hij ook Wijtschate en de Kemmelberg. Deze site is niet toegankelijk voor rolstoelgebruikers.

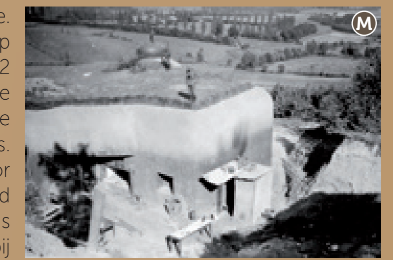

N WO I infoborden op het Krater- en Mijnenpad • startpunt GPS 50.785924,2.881881

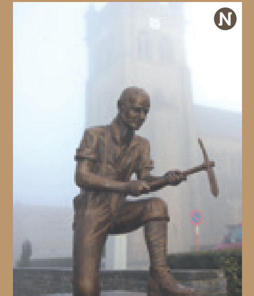

Deze themawandelroute loopt doorheen het landschap waar op 7 juni 1917 de Mijnenslag heeft gewoed. Diverse relicten met duiding komen tijdens deze route aan bod: Bayernwald, Dietrich schacht, Pool of Peace, enzovoorts. Onderweg zijn er ook extra infoborden voorzien zoals de panoramaborden in de Vierstraat en de Klaverhullestraat, het verhaal van de ondergrondse machine en de ingestorte tunnel in Petit Bois, het verhaal van Skip point en van het gesticht Huize Godtschalck. De wandeling start aan het Dorpsonthaalpunt in Wijtschate.

O Kemmel Chateau Military Cemetery • GPS 50.786879,2.828979 en Kemmel Churchyard

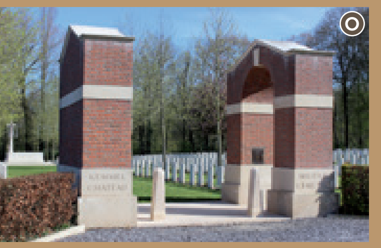

Dit zijn respectievelijk de grootste en kleinste Britse begraafplaats in Heuvelland. Kemmel Chateau is gelinkt aan het kasteel dat ooit in het nabijgelegen domein heeft gestaan. Op kerstdag 1917 werd het door een grote brand volledig in de as gelegd, alleen de muren stonden nog recht. Na het Duitse lenteoffensief in april 1918, bleef er niets meer van over. De begraafplaats werd aangelegd in december 1914 en wisselde dus enkele malen van eigenaar. Hierdoor was het ook verschillende keren het doelwit van diverse beschietingen geworden. Er liggen nu 1135 graven van soldaten uit de Eerste Wereldoorlog. In mei 1940, tijdens de Tweede Wereldoorlog, kwam er 21 graven bij. Tot de doden behoren twaalf mijnwerkers, ook wel 'tunnellers' genoemd, die stierven na een explosie op 10 juni 1916 in een mijnschacht bij Petit-Bois, Wijtschate. Twee deserteurs kregen hier ook hun laatste rustplaats. Het kleinste Brits kerkhof, bij de kerk, was hetzelfde lot beschoren. Op het burgerlijke kerkhof liggen er 24 militairen uit het Verenigd Koninkrijk en één Indiër begraven.

Heuvelland tijdens de 'Groote Oorlog'

4 augustus 1914: Duitsland valt ons land binnen en marcheert richting Frankrijk. Hun plan om via België in zes weken tijd Parijs in te nemen en zo Frankrijk op de knieën te krijgen, mislukt. De Noordzee en de Franse havens, met hun aanvoer van Britse soldaten en legermateriaal, worden het nieuwe doelwit. In oktober 1914 belet ook de heuvelrug van Wijtschate-Mesen de rush van het Duitse leger naar de zee. Deze natuurlijke hoogte is de laatste hindernis naar de havens. De geallieerden beseffen dat een doorbraak hier het lot van de oorlog kan veranderen. Kost wat kost wordt de heuvelrug door Franse en Britse troepen verdedigd, maar halfweg november valt de bewegingsoorlog er stil. Beide partijen graven zich in: de Duitsers op de hoogtes, de geallieerden aan de voet van de heuvel.

Gedurende de twee jaar die daarop volgden, bloedden de bovengrondse aanvallen tegen de Duitse posities dood. 'Als het niet boven de grond kan, dan lukt het misschien onder de grond', dachten de geallieerden. Op 7 juni 1917 forceerden de Britten een doorbraak door gelijktijdig 24 dieptemijnen onder de Duitse stellingen te laten ontploffen. De frontlinie schoof hierdoor op, voorbij het dorp Wijtschate, richting Leie. Echter in het voorjaar van 1918 kwamen de Duitsers terug. Ze veroverden niet alleen de heuvelrug van Wijtschate en Mesen, maar ook de Kemmelberg werd op 25 april ingenomen. De uiteindelijke doorbraak lag binnen handbereik want Poperinge en de zeehavens waren in zicht! Franse troepen werden ijlings opgeroepen om deze ultieme Duitse aanval tot stand te brengen. Wanneer twee Amerikaans divisies, de 27th en 30th, in augustus 1918 het offensief onder geallieerd bevel mee inzetten, trok het Duitse leger in deze regio zich voor het eerst gestaag terug. 11 november was niet ver meer.

Op grondgebied Heuvelland werden vier grote slagen gestreden:

- de Eerste slag bij Ieper, onderdeel Wijtschate-Mesen (12/10/1914- 02/11/1914),
- de Mijnenslag (07/06/1917-14/06/1917),
- de Slag om de Kemmel- en Scherpenberg (17/04/1918-29/04/1918)
- en het eindoffensief (28/09/1918-02/10/1918)

De Mijnenslag - juni 1917

Voorjaar 1917: de impasse aan het Westelijk front blijft voortduren. Ondanks verwoede pogingen van zowel de geallieerde kant als de Duitse vijand om door te breken, bewijst het loopgravenstelsel zijn deugdelijkheid. Gebouwd om de soldaten te beschermen tegen het allesvernietigende artillerievuur en het spervuur van de machinegeweren, bieden de loopgraven een relatief veilig onderkomen. Op heel wat plaatsen zijn het versterkte 'burchten' geworden in het landschap. Hoe langer de oorlog duurt, hoe ommogelijker de opdracht lijkt om een bovengrondse doorbraak te forceren. De oorlog verdwijnt daarom diep onder de grond. Waar de stellingen van de vijand hoger gelegen zijn, zoals in Wijtschate, worden ze ondergraven met het opzet deze op te blazen. Voor het eerst in de militaire geschiedenis gebeurt deze tactiek hier op een grootschalige én goed doordachte manier. Op elf plaatsen ondergraven de Engelse 'tunnellers' de heuvelrug van Wijtschate en Mesen. Aan het einde van de tunnels worden 24 kamers volgestopt met explosieven.

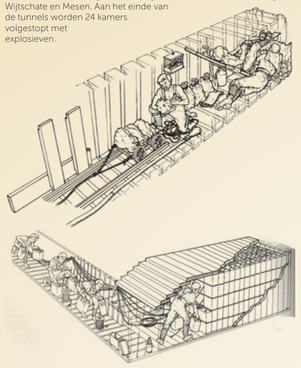

De Duitsers vermoeden dat ze ondergraven worden en antwoorden met 32 tegenmijnschachten. Tevergeefs. Op 7 juni 1917, om 3.10 uur bij het ochtendgloren, worden negentien van de Engelse dieptemijnen tot ontploffing gebracht. Men beweert dat de ontploffing tot in London te horen was. De Duitse linies worden ormiddellijk na de ontploffingen door negen divisies en drie reservedivisies van de verenigde Australische, Nieuw-Zeelandse, Ierse en Britse troepen ingenomen. Wijtschate dorp wordt, tegen de middag van 7 juni, bevrijd door de 16de Ierse Divisie en de 36ste Ulster Divisie.

De eerste Amerikaanse aanval op Belgische bodem - augustus 1918

De soldaten die, vanaf juli 1918, het front bezetten (lijn Kemmelberg – kasteel Elzenwalle – Zillebeke vijver) zijn afkomstig van New York en omstreken (27th Division, beter bekend als de New York Division) en van Tennessee, North en South Carolina (30th Division).

Patrouilles van de 27th Division trekken in de nacht van 30 op 31 augustus 1918 in hun sector op verkenning. Ze ontmoeten geen tegenstand. Op 31 augustus kunnen ze bijna zonder slag of stoot de frontlinie verleggen naar een lijn die loopt op de huidige weg Kemmel-Ieper. In alle stilte hadden de Duitsers de Kemmelberg, waar ze op 25 april zo hard om hadden gevochten, opgeheven. Ook de 30th Division gaat op 31 augustus in de aanval, richting Voormezele. Zij hebben minder geluk en stoten op beduidend meer Duits verzet. Op 1 september stoot de 27th Division op hevige weerstand op de dicht beboste flank van de Wijtschate heuvelrug. Het wordt snel duidelijk dat de Duitsers zich daar ingegraven hebben. Op 2 september wordt de frontlijn aan de voet van deze helling, waar de Haring- en de Wijtschatebeek vloeien, getrokken. De 30th Division kan die dag in haar sector, het dorp Voormezele bevrijden en diverse Duitse soldaten gevangen nemen. Op 3 september wordt de 27th Division door een Britse divisie vervangen. Op 4 en 5 september wordt de 30th Division ook door Britse troepen vervangen. Beide Amerikaanse divisies worden naar Frankrijk overgeplaatst. Tijdens deze aanval sneuvelen 406 Amerikaanse soldaten, 1707 soldaten geraken gewond.

27th Division

30th Division

Een merkwaardig relict: de herdenkingseik in Loker

Deze boom werd geplant op een akker, op de plaats waar landbouwer Jacques Covemaecker omkwam na de ontploffing van oorlogsmunitie. Op 23 mei 1983 om 20.45 uur was hij zijn land met de tractor aan het ploegen. Hij werkte nog wat door want de dag erna had men regen voorspeld. Een born raakte klem in de eg en door de trillingen ontplofte deze. Zijn tractor werd door de explosie de lucht in gekatapulteerd om daarna diep in de aarde teruggeworpen te worden. Hij was op slag dood. De volgende lente plantte zijn weduwe een eik op de plaats van zijn overlijden.

Het herinnert ons aan de gevaren van elke oorlog, ook als die reeds jaren voorbij is. We mogen aannemen dat dertig procent van de afgeschoten munitie tijdens de Eerste Wereldoorlog niet ontploft is. Vijf procent hiervan is chemisch. Jaarlijks haalt een speciale dienst van het Belgische leger, de Dovo, gemiddeld 250 ton niet-ontplofte munitie bij particulieren op. Er zijn ongeveer 3500 oproepen per jaar, zelfs na 100 jaar oorlog! In de periode van 1918 – 2011 kwamen 599 bommen, door verkeerde handelingen of door het noodlot, tot ontploffing in het zuiden van de Westhoek. Hierbij stierven 358 burgers en geraakten er 535 gewond. 73 ontploffingen deden zich in Heuvelland voor. [1] Deze cijfers tonen aan hoe bommen en granaten nog steeds dodelijke restanten van de Groote Oorlog kunnen zijn.

[1] Vrij naar: Land van schroot en knoken. Slachtoffers van ontploffingen in de frontstreek 1918- heden, John Desreumaux

Wederopbouw een verhaal apart

Na vier jaar oorlog waren zes van de acht dorpen in Heuvelland volledig van de kaart geveegd. De andere twee, De Klyte en Westouter, hadden zwaar onder de oorlog geleden.

Eenmaal de oorlog voorbij was, keerden de mensen terug naar hun geboortedorp. Ze troffen er alleen maar puin en afval. Kort na de oorlog woonden de mensen dan ook tijdelijk in houten barakken. Vanaf 1919 werd gestart met de heropbouw van de huizen in steen. Eerst kwamen openbare gebouwen als kerken, pastorieën, gemeentehuizen en scholen aan de beurt. Zij kregen – als pilootgebouwen – bijzondere architecturale aandacht en springen hierdoor wat meer in het oog. Samen met het herstelde stratenpatroon vormden deze architecturale pareltjes het 'monumentale kader' van het te vernieuwen dorp.

Hierna volgde de invulling met de particuliere woningen. Deze heropbouw duurde van 1919 tot 1926, met uitlopers tot de jaren '30. In amper tien jaar tijd werden alle dorpen gereconstrueerd. Dit was geen exacte kopie van wat er voor de oorlog had gestaan, maar gebeurde wel in uniforme materialen. Men zorgde voor een verbeterde, 'opgekuiste' versie van de dorpen.

De architecten putten hun inspiratie voor de pilootgebouwen uit de traditionele architectuur uit het verleden, zoals neogotiek en neo-Vlaamse renaissance. De privéwoningen en de boerderijen vertoonden kenmerken van de streek- en plaatsgebonden landelijke architectuur.

Het geheel straalt soberheid en eenvoud uit. Heuvelland telt 3038 woningen. 50,38% hiervan, ofwel 1531 woningen, vertonen de kenmerken van deze wederopbouw.[2] Dat zorgt ervoor dat het straatbeeld in onze dorpen nog een vrij homogene en gave uitstraling heeft. Tal van gevels vertonen een zekere uniformiteit en ritmiek. Enkele voorbeelden hiervan zijn te vinden in het dorp Kemmel in de Kasteeldreef (GPS 50.783206,2.828529) of in de Sulferbergstraat in de dorpskern van Westouter (GPS 50.797293,2.747038). Het zorgt voor eenheid in zijn sobereheid, wat uniek is in de Westhoek en Vlaanderen. Bovendien vormt het een merkwaardige spoor naar het oorlogsverleden in onze streek.

[2] Studie Sint- Lukascharchief vzw, mei 2008: architecturale analyse, selectie en waardebepaling van het bouwkundig erfgoed van de gemeente Heuvelland.

Overzicht slachtoffers in Heuvelland	Ver. Kon.	Ierland	Frankrijk	Canada	Australië	Nieuw-Zeeland	Zuid-Afrika	Andere Nat.	Duitsland	totaal WOI	totaal WOII	naam niet gekend
CABIN HILL CEMETERY	38	4	0	0	25	0	0	0	0	67	0	0
CROONAERT CHAPEL CEMETERY	75	0	0	0	0	0	0	0	0	75	0	7
DERRY HOUSE CEMETERY No. 2	109	17	0	0	37	0	0	0	0	163	0	0
DRANOUTRE CHURCHYARD	79	0	0	0	0	0	0	0	0	79	0	0
DRANOUTRE MILITARY CEMETERY	380	41	0	19	17	1	0	0	1	459	0	0
GODEZONNE FARM CEMETERY	76	0	0	1	0	0	2	0	0	79	0	44
IRISH HOUSE CEMETERY	89	14	0	0	14	0	0	0	0	117	0	40
KANDAHAR FARM CEMETERY	205	12	0	6	186	31	0	3	0	443	0	11
KEMMEL CHATEAU MILITARY CEMETERY	924	106	0	80	23	1	0	1	0	1135	21	4
KEMMEL CHURCHYARD	24	0	0	0	0	0	0	1	0	25	0	0
KEMMEL No.1 FRENCH CEMETERY	291	0	0	1	3	1	0	0	94	390	0	260
KLEIN-VIERSTRAAT BRITISH CEMETERY	769	11	0	8	8	7	1	1	0	805	0	109
LA CLYTTE MILITARY CEMETERY	999	7	0	50	10	3	6	7	0	1082	0	238
LA LAITERIE MILITARY CEMETERY	526	32	0	190	3	0	0	0	0	751	0	180
LINDENHOEK CHALET MILITARY CEMETERY	279	6	0	15	9	4	0	2	0	315	0	67
LOCRE HOSPICE CEMETERY	233	6	0	1	2	1	0	1	2	246	14	12
LOCRE No.10 CEMETERY	58	0	0	0	0	0	0	0	75	133	0	14
LOKER CHURCHYARD	184	0	0	31	0	0	0	0	0	215	0	0
LONE TREE CEMETERY	30	58	0	0	0	0	0	0	0	88	0	9
MAPLE LEAF CEMETERY	85	1	0	39	4	37	1	0	9	176	0	0
NIEUWKERKE CHURCHYARD	62	17	0	1	10	2	0	4	0	96	10	0
OOSTTAVERNE WOOD CEMETERY	1054	26	0	21	16	2	0	0	0	1119	117	783
OSSUAIRE KEMMELBERG	0	0	5294	0	0	0	0	0	0	5294	0	0
PACKHORSE FARM SHRINE CEMETERY	59	0	0	0	0	0	0	0	0	59	0	0
POND FARM CEMETERY (Wulvergem)	176	120	0	0	0	0	0	0	5	301	0	3
R.E. FARM CEMETERY	132	0	0	47	0	0	0	0	0	179	0	11
SOMER FARM CEMETERY	65	2	0	0	24	0	0	0	0	91	0	1
SPANBROEKMOLEN BRITISH CEMETERY	8	50	0	0	0	0	0	0	0	58	0	6
SUFFOLK CEMETERY	47	0	0	0	0	0	0	0	0	47	0	8
TORREKEN FARM CEMETERY No. 1	70	0	0	0	20	0	0	0	14	104	0	0
WESTHOF FARM CEMETERY	74	3	0	1	43	10	0	0	5	136	0	6
WESTOUTER CHURCHYARD AND EXTENSION	78	0	0	18	1	1	0	0	3	101	0	1
WESTOUTRE BRITISH CEMETERY	154	17	0	2	0	2	0	0	0	175	5	52
WULVERGEM CHURCHYARD	38	0	0	0	0	0	0	0	0	38	0	6
WULVERGHEM-LINDENHOEK ROAD MILITARY CEMETERY	786	84	0	52	30	57	1	0	0	1010	0	352
WYTSCHAETE MILITARY CEMETERY	956	26	0	5	13	1	1	0	0	1002	0	673
	9212	660	5294	588	498	161	12	20	208	16653	167	2897
% verdeling volgens de natie	55,32	3,96	31,79	3,53	2,99	0,97	0,07	0,12	1,25	100		17,40

WO I begraafplaatsen oorden van stilte en bezinning

Er zijn in onze streek 36 begraafplaatsen waar 16.653 soldaten begraven liggen uit minstens 9 verschillende landen. Tevens rusten hier vijf Chinese arbeiders. Aangezien ieder land zijn eigen begrafenisritueel had, liggen niet alle op Heuvellandse bodem gesneuvelde soldaten hier begraven. De doden van de Commonwealth zijn na de oorlog dicht bij de plek waar ze gesneuveld zijn, ter ruste gelegd. Daarom dat er zoveel Britse kerkhoven in het landschap verspreid liggen. Aanvankelijk was dit ook het geval voor de Duitse slachtoffers. In de jaren 20 en 30 werden alle Duitse begraafplaatsen in de Westhoek tot vier grotere herleid: Menen, Langemark, Vladslo en Roeselare. De families van gesneuvelde Franse soldaten konden kiezen om het lichaam te laten repatrieren naar zowel burgerlijke als militaire begraafplaatsen. Het Franse massagraf, aan de voet van de Kemmelberg, is de rustplaats van 5.294 Franse soldaten. Slechts van 57 soldaten is hun identiteit gekend.

België volgde het Franse voorbeeld en liet na enige aarzeling repatrieringe toe. Amerikanen konden ook hun gesneuvelde geliefden naar huis laten overbrengen. Tijdens de enige Amerikaanse aanval in Heuvelland, eind augustus 1918, lieten 406 Amerikaanse jongens het leven terwijl er 1707 gewond raakten. 130 van hen liggen begraven in Waregem, op het 'In Flanders Field American Cemetery' en drie in Poperinge op het Lijssenthoek Military Cemetery. Zo'n 270 werden in hun geboortestreek ter ruste gelegd.

Alleen al in de Mijnenslag vielen er 15.913 doden, 10.595 soldaten werden vermist en 23.953 hadden verwondingen opgelopen. Tijdens de Slag om de Kemmelberg noteerden de Fransen tussen 16 en 30 april niet minder dan 10.500 officieren en manschappen die om het leven kwamen. Het totaal aantal soldaten, dat in de loop van de oorlog hier het leven liet, is niet gekend.

Deze begraafplaatsen zijn nu oorden van stilte en bezinning. Bezoekers uit alle continenten gaan er op zoek naar wat hen met deze dooden nog bindt. De meeste soldaten zijn gevallen in WO I, maar er zijn ook 167 soldaten gesneuveld in de meidagen van 1940. Beide Wereldoorlogen staan niet los van elkaar. Uit deze wereldbranden zijn nieuwe instellingen gegroeid, oa de Europese unie. Of zoals de Amerikaanse professor Jay Winter het verwoordt: 'Niet de euro is het symbool van Europa maar deze kerkhoven uit WO I en WO II.'

Sporen in ons landschap

Vier jaar oorlog in Heuvelland heeft zijn littekens nagelaten in het landschap. Sommige zijn nog zichtbaar, maar liggen verscholen in het groen. De overgebleven bunkers zijn hier een voorbeeld van. Andere zitten onder de grond, zoals de tunnels en dug-outs die gelinkt zijn aan de ondergrondse oorlogsvoering. Op de kaart vind je een overzicht van de 157 geregistreerde nog aanwezige sporen in Heuvelland. Deze zijn voornamelijk afkomstig uit de VIOE WO I database. 124 hiervan zijn het rechtstreekse gevolg van militaire handelingen. In het totaal zijn er 61 relicten als monument beschermd.

- **67 bunkers, soms gegroepeerd, waarvan 42 van Duitse oorsprong**
- **11 kraters**
- **1 loopgravenstelsel - Bayernwald**
- **2 pre-WO I objecten (o.a. de wijzerplaat aan de kerk van Kemmel)**
- **1 betonnen brug**
- **4 ondergrondse installaties**
- **3 indrukken van loopgraven in het landschap**
- **1 waterput waar men paarden waste**
- **36 begraafplaatsen**
- **30 gedenktekens waarvan:**
  - **4 demarcatiepalen;**
  - **3 gedenkkruisen;**
  - **3 gedenkmuren;**
  - **9 gedenkplaten, stenen of tekens;**
  - **7 gedenkzuilen;**
  - **1 glasraam;**
  - **1 boom;**
  - **2 standbeelden.**

De niet-geregistreerde kleinere objecten in het landschap zijn echter nog talrijker. Landbouwers maken nog steeds gebruik van bunkerstenen om hun binnenkoer of de oprit naar hun akker te verstevigen. Hier en daar staan er nog 'varkensstaarten' als weidemheiming om de prikkeldraad vast te houden. Ook stonden deze in het niemandsland om de doorgang van de vijand te belemmeren.

De slag om de Kemmelberg - april 1918

April 1918: de Eerste Wereldoorlog woedt al bijna vier jaar in de regio. De Duitse opmars van september 1914 is op de West-Vlaamse heuvelrug vastgelopen. Die heuvels vormen de laatste natuurlijke hindernis naar de zee. De geallieerden moeten hier kost wat kost de Duitse invallers zien tegen te houden. Een doorbraak naar de zee en Franse havens van Duinkerke en Calais – toevoerhavens van Britse troepen – zou de slagkracht van de geallieerden dramatisch verminderen. De Duitsers lopen daarom vast op de heuvelrug rond Ieper en Wijtschate-Mesen. Ongeveer drie jaar vormt deze heuvelrug dan ook de frontlijn. Met de deelname van de Verenigde Staten aan de oorlog, eind 1917, én het stilvallen van het Oostfront in Rusland (Vrede van Brest-Litovsk), verandert alles. De Duitsers beseffen dat ze, willen ze deze oorlog winnen, voorjaar 1918 een doorbraak moeten forceren. De Amerikanen komen er immers aan! Met de extra troepen overgebracht van het Oosten, starten de Duitsers een laatste grootschalige aanval, ook hier in onze streek. De Slag om de Kemmelberg op 25 april 1918 wordt een dramatisch hoogtepunt. De berg wordt veroverd maar aan de voet van de Scherpenberg kunnen Franse troepen de aanvallers stoppen. Tot en met de zomer is het gebied tussen beide bergen het toneel van hevige gevechten.

Regelmatig wisselt het van kamp of is het niemandsland. De Duitsers kunnen de gehoopte doorbraak niet realiseren: de toevoer van materiaal volgt de aanvalsgolf niet op waardoor deze vast komt te lopen.

Oorlog zonder einde...

WO I was een totale oorlog waarbij alles in de strijd werd geworpen om de ultieme zege te bereiken: mensenlevens, staal- en kolenindustrie, houtproductie, dieren, kapitaal, enzovoorts. De overwinnaar was hij die deze 'Materialschlag' of uitputtingsslag overleefde. Onderstaande hallucinante cijfers onderbouwen dit:

- 70 miljoen soldaten uit 55 landen strijden aan de diverse fronten;
- 80% van de wereldbevolking is in 1918 in oorlog met elkaar;
- 18-20 miljoen vaders en moeders verliezen een zoon;
- 20 miljoen soldaten lopen lichamelijke en psychische schade op;
- 590.000 Belgische vluchtelingen leven tijdens de oorlog in het buitenland;
- In 1917 besteden de geallieerden 325 miljoen dollar per maand in de VS aan oorlogstuig;
- Alleen al in 1918 wordt 198.000 km hout verzaagd, bijna 5 maal de omtrek van de aarde;
- 1,5 miljard granaten worden aan het Westelijk front afgevuurd, 5% zijn gifgassen;
- 9 miljoen paarden bekopen hun trouw aan hun meester met de dood;
- België verliest 18% van zijn nationale rijkdommen, uitgedrukt in machines, gebouwen, bruggen, velden en geld;
- 1 miljoen ton munitie wordt na de oorlog in zee gedumpt, dit alles verspreid over een 80-tal plekken;
- In de nasleep van de oorlog, in de periode van 1918-1919, sterven 20 miljoen mensen aan de Spaanse griep;
- 1.400.000 miljoen soldaten plegen na de oorlog thuis – in alle stilte – zelfmoord.

De blitzkrieg walst ook over Heuvelland

In mei 1940 valt Duitsland terug ons land binnen. De gecombineerde aanval van Duitse tanks en vliegtuigen, de stuka's, slaan een bres in het geallieerde front nabij het Franse Sedan. Wat tijdens WOI niet kon, lukt nu wel. Begin juni staan Duitse troepen in Duinkerke, een Franse haven aan de Noordzee, 60 km van Kemmel. Hierdoor stort het geallieerde front compleet in. In onze regio bieden Britse troepen nog weerstand. Ze hopen de Duitsers tot staan te brengen daar waar ze tijdens WOI vastgelopen waren. Dit plan faalt... Britse troepen trekken zich in ijltempo terug, richting Duinkerke. In Heuvelland wordt er nog sporadisch gevochten maar de heuvels bieden geen bescherming meer tegen de Duitse opmars. Her en der liggen achtergelaten Britse tanks, kanonnen en vrachtwagens. De burgerbevolking recupereert wat mogelijk is. Hen staan vijf jaar bezetting te wachten. Tientallen Heuvellanders worden onder dwang naar Duitsland getransporteerd. Ze gaan er werken in Duitse fabrieken en boerderijen. De meeste komen na de oorlog levend terug naar hun geboortedorp. Uit dank plaatsen de inwoners van Westouter een mozaieken kunstwerk boven het portaal van hun kerk.

Nooit brengt oorlog vrede!

Het volkstoneel 'Nooit Brengt een Oorlog Vrede' vond plaats van 11 tot 15 november 1978 in een hangar te Kemmel.

Het idee van een vredesspel ontstond in 1977. Toen leefden nog heel wat mensen die de Eerste Wereldoorlog aan den lijve ondervonden hadden.

Het Opbouwwerk Heuvelland wou deze schat aan verhalen niet verloren laten gaan en besliste om een project mondeling geschiedenis op touw te zetten. Interviews van oude streekbewoners werden afgenomen en op geluidsband gezet. De verhalen bleven nazinderen en vormden de inhoud van het volkstoneel. De toeschouwers werden aangegrepen door de miserie, de angst maar ook de kleine vreugden van mannen en vrouwen zoals zij. Ze herkenden zich in de mannen en vrouwen uit '14-'18. Deze identificatie leidde ertoe dat men in de Westhoek op een andere manier naar de oorlog ging kijken.

Het verhaal van de oorlog werd niet langer alleen maar bekeken door de bril van de generaals en de militaire strategen, maar werd vanaf nu ook gezien door de ogen van de kleine burger en de soldaat aan het front. Er kwam ruimte voor nieuwe invalshoeken: het verhaal van de vluchtelingen, het moeilijke samenleven van burgers en soldaten achter het front, de executies van 'deserteurs'...

In het kielzog van dit toneel en deze mentaliteitsverandering kon later het IFFM gedijen.

Arrangement en boek: de Korte 20ste eeuw

De gemeente Heuvelland is de enige gemeente in ons land met – voor publiek toegankelijke – sites uit drie conflicten: WO I, WO II en de Koude Oorlog. Deze drie conflicten staan niet los van elkaar. WO II heeft zijn wortels in WO I, in het bijzonder waarop die oorlog met het Verdrag van Versailles 'afgesloten' werd.

De kiemen van de Koude oorlog werden gelegd op het einde van de Tweede Wereldoorlog. De verdeling van het verslagen Duitsland tussen de geallieerden en de Russen was de voorbode van de politieke en economische kloof tussen het Oostblok en het Westen. Er tekenen zich rode draden af tussen deze drie conflicten. Rode draden die het gezicht hebben bepaald van de 20ste eeuw door onder andere de toenemende industrialisatie van het oorlogsgebeuren, het ontstaan van internationale instellingen, het mensenrechtenverhaal en het toenemend belang van wetenschap bij het ontwikkelen van nieuwe militaire technieken en tactieken.

Het boek 'De Korte Twintigste Eeuw 1914-1991. sporen van drie oorlogen in het West-Vlaamse Heuvelland' brengt deze ontwikkelingen in beeld. Hierop is een arrangement ontwikkeld voor de derde graad van het secundair onderwijs en voor socio-culturele organisaties. Beide brengen de samenhang tussen deze drie conflicten in beeld waardoor het een tastbare realiteit wordt. Inzicht in dit verleden bepaalt zo actief ons vermogen om het heden beter te begrijpen.

Lezen, wandelen en fietsen rond de Groote oorlog

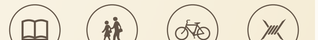

Van de diverse krijgsverrichtingen op het grondgebied van Heuvelland bestaan er verschillende toeristisch-educatieve producten en/of publicaties. Deze zijn allemaal op de dienst toerisme verkrijgbaar.

Een overzicht:

- m.b.t. de Slag om de Kemmelberg - Verhalen voor onderweg: De Slag om de Kemmelberg. Boek: Kemmelberg 1918 (Koen Baert);
- m.b.t. de Mijnenslag - Verhalen voor onderweg: Zero Hour. Fietsroute: De Mijnenslag van 1917. Documentaire: Zero Hour. Wandelroute: Van Kraters en mijnen;
- m.b.t. de eerste Amerikaanse aanval – Fietsroute: Vergeten sporen - VS in Vlaanderen tijdens WOI;
- m.b.t. de Koude Oorlog en de link met WO I en WO II - Boek: De Korte Twintigste Eeuw 1914- 1991, sporen van drie oorlogen in het West-Vlaamse Heuvelland.
- De website www.zerohour.be belicht deze verschillende krijgsverrichtingen meer in detail.

Tijdslijn WOI en WOII Heuvelland

28/06/1914 – Gavrilo Princip vermoordt Frans Ferdinand in Sarajevo.

4/08/1914 – Duitse inval in België.

6-9/09/1914 – Slag aan de Marne - Parijs valt niet.

09-10/1914 – Wedren naar de kust, richting de kusthavens.

20/10 - 10/11 1914 – Eerste Slag bij Ieper en Slag aan de IJzer-onderwaterzetting.

10/11/1914 – Einde bewegingsoorlog - Start stellingenoorlog. Wijtschate dorp valt in Duitse handen.

16/11/1914 – Duitse troepen veroveren Bayernwald op het Franse leger.

10/1915 – Tweede Slag bij Ieper.

04-05/1915 – Britten starten met het graven van 11 schachten en even-veel tunnels.

Voorjaar 1916 – Duitsers trekken zich verder op de hoogte van Wijtschate-Mesen terug.

04/1916 – Duitsers starten met het graven van 32 tegen schachten en 14 tunnels.

Eind 1916 – Bouw van de Lettenberg bunkers.

06/04/1917 – VS verklaren de oorlog aan Duitsland.

7-14/06/1917 – Mijnenslag Wijtschate-Mesen- de Britten heroveren Bayernwald, lerse divisies bevrijden het dorp Wijtschate, krater van Pool of peace wordt gevormd.

31/07 - 10/11 1917 – Derde Slag bij Ieper.

25/10/1917 – Oktoberrevolutie in Rusland: Lenin grijpt de macht.

9 - 29/04 1918 – Vierde Slag bij Ieper: Duitsers heroveren Bayernwald, op 25 april valt de Kemmelberg, Kemmel, Dranouter, Nieuwkerke en Wulvergem komen in Duitse handen.

7/08/1918 – VS brug over de Kemmelbeek is klaar.

31/08/1918 – Eerste aanval in Vlaanderen van Amerikaanse troepen, op frontlijn Kemmelberg-Elzenwalle.

28/09/1918 – Einde stellingenoorlog - Start van het bevrijdingsoffensief in België: Bayernwald wordt definitief veroverd door de Britten, alle dorpen worden bevrijd.

11/11/1918 – Wapenstilstand met Duitsland.

28/06/1919 – Verdrag van Versailles met Duitsland wordt ondertekend.

8/09/1919 – Inhuldiging van de Franse obelisk 32ste divisie.

1921 – Heropbouw van de eerste stenen huizen in Kemmel (oa de voormalige pastorie).

5/08/1923 – Inhuldiging van de eerste demarcatiepaal in de leperboog.

21/08/1926 – Inhuldiging van het lerse kruis.

18/09/1932 – Inhuldiging van 'Den Engel'.

8/08/1937 – Inhuldiging van het Amerikaans monument.

1938 – Bouw maginot bunker WOII op Zwarteberg.

10/05/1940 – Duitsland valt België binnen.

28/05/1940 – België capituleert.

1/06/1940 – Hitler bezoekt de Kemmelberg.

02/1945 – Conferentie van Jalta verdeelt Europa, na de oorlog, in een Westers en Sovjet machtsblok.

8/05/1945 – Duitsland capituleert, einde van WOII in het Westen.

1953 – Bouw commandobunker koude oorlog op Kemmelberg.

Colofon

Deze frontkaart is een realisatie van de dienst 'Cultuur en vrijetijd' van de gemeente Heuvelland.

Met bijzondere dank aan:

- Onroerend Erfgoed voor het gebruik van alle Heuvellandse info uit hun database; https://inventaris.onroerenderfgoed.be/ of https://inventaris.onroerenderfgoed.be/woi
- Stephan Van Fleteren, Johan Vandewalle, Daniel De Kievith, voor hun illustraties;
- Jose Depover, Koen Baert ,Kenniscentrum IFFM , Francis Devlamynck, André Demeersseman voor hun inhoudelijke opmerkingen en het aanleveren van info;
- De achternicht van Daniel Kelly, Glenda Kelly voor de ontvangen persoonlijke info;

Verantwoordelijke uitgever: Gemeentebestuur Heuvelland, Bergstraat 24, 8950 Heuvelland.

Tekst en samenstelling: Stefaan Decrock
Cartografie, ontwerp en lay out: drukkerij Lowyck - Oostende
Copywriter: www.mediatopper.be - Ieper

Heb je opmerkingen over deze frontkaart: inhoudelijk en/of praktisch, laat het ons weten.
Telefoon: 057/450.472, cultuur@heuvelland.be

Heuvelland verwelkomt vrijetijd

2014-18 Wij zijn Grote Oorlog